

СТИМУЛИРАНЕ НА НЕСТАНДАРТНОСТТА ЧРЕЗ ПРИЛОЖЕНИЕ НА КОМПЕТЕНТНОСТЕН ПОДХОД В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Виктория Атанасова Христова
Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас

PROMOTING EXCEPTIONALITY THROUGH APPLICATION OF A COMPETENCE APPROACH IN PRIMARY SCHOOL AGE

Viktoriya Atanasova Hristova
„Prof. Dr. Asen Zlatarov“ University – Burgas, Bulgaria

Abstract: *The modern dynamic society, the increasingly rapid use of technology in school education, the application of the competence approach in the modern educational reality, the change in the attitudes of students towards the learning process, impose the need to stimulate non-standardization of students from primary school age.*

A fundamental motive for choosing a topic is one of the priority tasks set before modern education, namely: building competent, competitive individuals, possessing the ability to think critically, to acquire the ability to learn throughout life, to perceive problematic situations as a means, and not as an obstacle, to show non-standardity both in the educational process and in everyday life.

An attempt is made to interpret the non-standard at an initial stage. Specific methods are also fixed, the systematic application of which would lead to its effective deepening.

Keywords: *non-standard, competence approach, methods*

Придържайки се към същността и основните специфики на компетентностния подход, изследователският интерес на текущата статия е насочен към фиксиране и изясняване на отделни методи, които стимулират нестандартността на учениците от начална училищна възраст. Самите методи спомагат за преодоляване на формализма във взаимоотношенията „учител – ученик“, като целят да превърнат учениците в начален етап в субект на дейността.

Ето защо и изследователският маркер е насочен към стимулиране нестандартността на учениците. От официални източници [4], [5] категорично личи, че в съвременното образование приоритет е не само изграждане на компетентни личности, но и апробиране и валидизиране на конкретни „образователни теории и практики в конкретните социокултурни условия, в които работи учителят“ [3]. Това, на свой ред, поставя редица проблеми като до колко в действителност е приложим компетентностният подход в съвременната класна стая, какво е отношението на учителите към нестандартността, какви методи се използват за насърчаването ѝ в начална училищна възраст.

Избраната тема на настоящата статия е не само многопластова, интердисциплинарна, обемна, но и е предпоставка за извършване на задълбочени теоретични анализи и провеждане на редица емпирични изследвания. Ето защо е

необходимо да се очертаят границите на настоящия труд, който категорично няма претенциите изчерпателно да освети проблемните въпроси, свързани със стимулиране на нестандартността чрез приложение на компетентностния подход.

В аспекта на теоретичните предпоставки, статията се фокусира върху следните проблеми:

1. Какво обхваща приложението на компетентностния подход в начална училищна възраст;
2. Какво представлява нестандартността, разглеждана в рамките на дидактическия контекст;
3. Кои са подходящите методи на обучение, които могат да стимулират нестандартността на учениците в начален етап?

Приложението на компетентностния подход не е новост в отделните научни области:

- Чуждоезиково обучение (1960-1970 г.);
- Икономически, политически, културни обучения (1971-1990 г.), започва да се прилага още в областта на икономиката, политиката и културата;
- Технически и хуманитарни науки (социология, педагогика, психология и др.)
 - (1991-2000 г.);
- Образователна среда (от 2001 до днес).

Последните десетилетия компетентностният подход е широко приложим в редица държави от Европейския съюз, и не само (Русия, САЩ и др.). Днес той е основополагащ и в българската образователна действителност, тъй като спомага учениците да прилагат овладените от учебното съдържание знания и умения в ежедневната си дейност. Умелото му използване от страна на учителя дава възможност не само за количествено придобиване на знания от страна на учениците, но и практическото им приложение (както в образованието, така и в житейски ситуации). Приложението на компетентностния подход в началното училище отговаря на критериите за повишаване качеството на образователния процес, както и за оптимизиране на учебното съдържание (фиг. 1)

Фигура 1. Очаквани резултати от приложението на компетентностен подход в начален етап

Приложението на компетентностния подход в съвременното начално училище представлява логичен отговор на актуалните образователни промени, свързани с отделните компетентности и нивата на развитието им. Ето защо използването му се обуславя от необходимостта за „синхронизиране на образователните цели с новите социални и обществени реалности“, за „разширяване на тривиалния поглед за същността на обучаемия и приемането му като отворена динамична система, способна да се самоорганизира и самоосъвършенства“ [1]. В тази връзка, позовавайки се на Европейската рамка за учене през целия живот [2], учителят в начален етап следва не само да работи за надграждане на ключовите компетентности, но и да прилага адекватни и разнородни методи за обогатяването им. В настоящия труд приложението на тези методи се валидизират с възможността за стимулиране на нестандартността, чрез приложението на компетентностния подход.

С цел прецизиране на понятийно-терминологичния апарат, използван в настоящата статия, следва да се дефинира нестандартността, и то в рамките на дидактическия контекст.

Нестандартността, най-общо, следва да се разбира като „иманентна характеристика в личностния профил на човека“ [6]. В дидактическия контекст тя обхваща възможността от приложение на такива умения, които спомагат личността да се реализира успешно в отделни направления (както учебни, така и житейски).

Нестандартността и стимулирането ѝ могат да направят не само по-резултатно и ефективно, но и по-приятно и интригуващо обучението по всеки отделен учебен предмет в начална училищна възраст. В настоящата статия самата нестандартност се разглежда двустранно:

- като процес, водещ до създаване на конкретни продукти;
- като умение за нестандартно решаване на проблеми ситуации.

Позовавайки се на извършения теоретичен анализ, проявата на нестандартност в начална училищна възраст може да се валидизира с наличието на следните качества:

- Самостоятелност – обхваща уменията на ученика за изпълнение на поставена задача, като намесата на учителя е сведена до минимум;
- Продуктивност – отчита разнообразието на възникналите идеи;
- Гъвкавост - отразява възможностите за адаптация към нови, изненадващи условия и уменията за решение на конкретна проблемна ситуация;
- Оригиналност - регистрира способността за новаторска, нетрадиционна интерпретация на конкретен въпрос, ситуация, проблем;
- Авантюристичност – състои се в уменията за прилагане на оригиналност, за търсене на нетрадиционни решения.

Фигура 2. Структурни компоненти на нестандартността в начална училищна възраст

За да умеят учениците да проявят нестандартност при усвояване на учебния материал (както и при взаимоотношенията си със заобикалящия ги свят), те трябва да бъдат достатъчно мотивирани. Това несъмнено се обуславя от взаимодействието „учител – ученик“, както и конкретните методи, форми и средства, които учителят използва в образователния процес. Несъмнено педагогът е този, който следва да поощрява, да генерира идеи, да поставя проблемни ситуации, да дава стимул за прилагане на различни и иновативни, нестандартни алтернативи. Тук, от педагогическа гледна точка, изниква въпросът: Кои са онези методиките спомагат за стимулиране на нестандартността, чрез приложението на компетентностния подход? Отговорът няма как да бъде еднозначен. В настоящата статия са посочени конкретни примери, чийто приложение води до успешното стимулиране на нестандартността в начален етап.

В конкретиката на изследваната проблематика са фиксирани отделни методи, чийто приложение резултатно стимулира нестандартността в начална училищна възраст, базирайки се на приложението на компетентностния подход:

- *Метод на проектите:* при приложението му учениците следва да разработят проект по предварително зададени опорни точки (задания, инструкции и т.н.). Тук от изключително значение е педагогът предварително да избира подходяща тема с цел стимулиране проява на нестандартност от страна на учениците. Самият проект следва да се разглежда като дидактическо средство за активиране на познавателната дейност на учениците, за развиване на креативността им, както и за надграждане на отделните компетентности на личността. При приложение на метода на проектите, основния акцент е насочен към творческата и изследователската дейност от страна на учениците, което спомага и за

стимулиране на нестандартността им. Имено така те активно участват в образователния процес, използват и придобиват нови знания, стимулират уменията си за нестандартно решение на проблемни ситуации.

- *Мозъчна атака (Брейнсторминг)*: този метод позволява да се загърби пасивността в обучението и да се премине към активното участие на учениците в образователния процес. Приложението на мозъчна атака стимулира нестандартността у учениците, като им дава възможност за проява на креативност и иновативни решения при преодоляване на разнородни задачи. Ролята на учителя и тук е не толкова източник на знания, а медиатор, фасилитатор, който ръководи процеса, обобщава и систематизира. Учениците са тези, които генерират идеи и прилагат иновативни умения.
- *Игри драматизации*: този метод се фокусира върху творческо претворяване на конкретно произведение, фрагмент от учебното съдържание, проблемна ситуация. Чрез възпроизвеждането на конкретен сюжет учениците стимулират уменията си нестандартно да представят отделни аспекти от действителността, да търсят креативни решения, да обогатяват своите умения. Акцентът следва да е насочен към претворяване на реално съществуващи взаимоотношения, имащи „жизнен смисъл“ за учениците. Така се развива възможността им за творческо възприемане както на учебното съдържание, така и на заобикалящата ги действителност.
- *Обърнатата класна стая*: този метод е противоположен на традиционния образователен модел в класната стая. Тук учениците се запознават с изучавания материал самостоятелно, а по време на учебния час осмислят учебното съдържание, дискутират проблемни ситуации, водят дебати. Ролята на обучаваните се променя: те не са пасивна страна от образователния процес, а се превръщат в субект на дейността. Имено така те имат възможността не само да усвояват и прилагат отделни компетентности, но и да стимулират нестандартността при изучаване на учебното съдържание. От педагога се изисква предварително да прецизира учебното съдържание, както и да фиксира конкретно времетраене. Разглеждайки обърнатата класна стая като метод за стимулиране на нестандартността, следва да се приложи и интегралния подход с педагогическата цел развиване креативността на учениците. Това детерминира педагогът умело да прилага принципа за системност и интегративност при ежедневната образователно работна. Той трябва да съдейства за придобиване на знания и умения в определен йерархичен вид : да се върви от общото към частното, да се провокират учениците да търсят взаимовръзките между конкретни обектни, процеси, явления в заобикалящата действителност, да се реализират такива междупредметни връзки, позволяващи трансфер на знания от отделните учебни предмети, а това, от своя страна, да е подчинено на стимулиране нестандартността на учениците.

Предизвикателствата пред българската начална училищна педагогика изискват приложението на адекватни методи, спомагащи развитие креативността на учениците.

Преосмислянето на нагласите от предметноориентирано към компетентностноориентирано обучение детерминира стимулиране на нестандартността още в начален етап. Необходимо е педагогическите усилия да бъдат насочени към преподаване, осигуряващо възможност учениците успешно да проявяват креативност и да търсят нови, творчески пътища към преодоляване на разнородни проблемни ситуации. Това, от своя страна, изисква използването на подходящи методи, позволяващи да се загърби статичното овладяване на учебното съдържание и да се премине към приложението на нестандартни решения от страна на обучаваните, да се осигури развитие на творческите умения.

В заключение следва да се отбележи, че приложението на фиксираните в настояща статия методи резултатно би стимулирало нестандартността в начален етап. Всеки един от тях трябва да се прилага системно, с цел осигуряване възможността за проява на продуктивност, новаторство, изобретателност от страна на учениците. Акцентът се поставя към придобиване и усъвършенстване на умения за формиране и генериране на нестандартни идеи, към новаторско поведение и мислене, към активност, продуктивност, самоутвърждаване.

Литература:

- [1] Василева, Е. Модернизацията на началното училище – един неизвървян път, София, сп. Начално образование, 4, 2005, стр. 3-8
- [2] Европейска комисия (2009), Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот (ЕКР), Люксембург: Служба за официални публикации на Европейските общности
- [3] Калоянова, Н. Компаративна компетентност на учителя – теоретичен модел, Бургас, В:Образование и технологии, 2, 2011, р. 42-45
- [4] Официален вестник на ЕС, C117, 6.05.2010. www.eur-lex.europa.eu
- [5] Официален вестник на ЕС, C119, 28.05.2009. www.eur-lex.europa.eu
- [6] Сотирова, М. Детската нестандартност, София, 2002
- [7] Clopley, A.J. (2011). Definitions of creativity, Encyclopedia of creativity, San Diego: CA: Academic, 511-524

За контакт с автора:

ас. д-р Виктория Христова

e-mail: viktoaliq@abv.bg